

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КУРСАНТІВ ЯК МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ

EMOTIONAL INTELLIGENCE AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF CADETS AS FUTURE POLICE OFFICERS

У статті висвітлюється значення сформованості емоційного інтелекту курсантів як майбутніх працівників поліції для забезпечення ефективності виконання ними своїх службових обов'язків. Зазначається, що однією з особливостей професійної діяльності правоохоронців є те, що ця діяльність відбувається в агресивному соціальному середовищі, тобто спрямована на вирішення різних соціальних конфліктів, а отже, супроводжується підвищеним емоційним фоном, сплеском емоцій як учасників конфлікту, так і працівників поліції. Показано, що невміння працівників поліції управляти своїми емоціями, розуміти емоції інших людей і керувати ними, тобто недостатня сформованість емоційної компетентності, основою якої є емоційний інтелект, негативно впливає на результативність професійних дій правоохоронців. Тому до числа професійних знань правоохоронців мають входити і знання про емоційну сферу людини, про вплив емоцій на поведінку людини у конфліктних ситуаціях, а до професійно значущих якостей особистості – її емоційна стійкість і здатність управляти власними емоціями й емоціями інших людей, тобто має бути сформованим емоційний інтелект. Він має складну структуру, розвивається у процесі діяльності та спілкування, а рівень його розвитку залежить від особливостей організації цих діяльностей. Доведено, що раціональна організація навчально-пізнавальної та практичної діяльності курсантів має здійснюватися з урахуванням психологічних закономірностей засвоєння навчальної інформації, формування якісних знань, умінь, навичок і якостей особистості; особливого значення набуває проведення тренінгу емоційного інтелекту. Подальше удосконалення тренінгу емоційного інтелекту є одним із перспективних напрямів поліпшення професійної підготовки майбутніх працівників поліції України.

Ключові слова: емоція, емоційний інтелект працівників поліції, професійна компетентність, управління емоціями, тренінг емоційного інтелекту.

The article highlights the importance of the formation of emotional intelligence of students as future police officers to ensure the effectiveness of their official duties. It is noted that one of the features of the professional activities of law enforcement officers is that this activity takes place in an aggressive social environment, that is, it is aimed at solving various social conflicts, and, therefore, is accompanied by an elevated emotional background, a surge of emotions both in the conflict participants and the police. It is shown that the inability of police officers to manage their emotions, to understand the emotions of other people and to control them, that is, the insufficient formation of emotional competence, which is based on emotional intelligence, has a negative impact on the performance of law enforcement officers' professional actions. Therefore, law enforcement officers' professional knowledge should include knowledge about the emotional sphere of a person, the influence of emotions on human behavior in conflict situations, and emotional stability and the ability to control one's own emotions and emotions of other people belong to professionally significant personal qualities, that is, emotional intellect. There are four groups of abilities in the structure of emotional intelligence: self-understanding, self-regulation, social skills (influence, suggestion, motivation), empathy (the ability to understand the emotional state of a partner in communication). Emotional intelligence is formed and developed in the process of activity and communication, and the level of its development depends on the features of the organization of these activities. It is proved that the rational organization of educational, cognitive and practical activities of cadets should be carried out taking into account the psychological patterns of learning educational information, the formation of high-quality knowledge, skills, abilities and personality traits; of particular importance is the training of emotional intelligence. Further improvement of emotional intelligence training is one of the promising areas for improving the training of future police officers in Ukraine.

Key words: emotion, emotional intelligence of police officers, professional competence, emotion management, emotional intelligence training.

УДК 371.132

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-15-2-29>

Тюріна В.О.,

докт. пед. наук,
професор кафедри соціології та психології
Харківського національного університету внутрішніх справ

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Поняття «професійна компетентність» – це поняття, яке сьогодні найчастіше використовується для характеристики професіоналізму фахівця.

Однак зусилля спеціаліста, особливо того, чия професія належить до типу професій «людина – людина», часто не приносять успіху через те, що людина не управляє своїми емоціями та не розуміє, не враховує емоції інших людей. Тобто у спеціаліста не сформована, не розвинута емоційна компетентність, основою якої є емоційний інтелект.

Особливого значення набуває проблема професіоналізму й умов його формування та розвитку у підготовці спеціалістів – працівників полі-

ції. Останні посідають у соціумі особливе місце, оскільки повинні не тільки стояти на сторожі закону, але й, маючи великі владні повноваження, не допускати негативного психологічного впливу «агресивного» соціального середовища на власну особистість і власну професійну діяльність. Такий вплив здійснюється зазвичай через емоційну сферу людини. Таким чином, однією з особливостей професійної діяльності працівників поліції є те, що ця діяльність здійснюється в агресивному соціальному середовищі, тобто за умов різних соціальних конфліктів.

Ефективність професійної діяльності правоохоронців визначається багатьма факторами, до

числа яких належить і уміння обирати у конфлікті оптимальний стиль поведінки, уміння управляти конфліктом, позитивно впливати на свого опонента для конструктивного вирішення конфліктної ситуації.

Указані уміння раціональної поведінки та раціонального спілкування в конфліктних ситуаціях, коли від дій працівника поліції залежить не тільки його життя, а й життя інших людей, значною мірою визначаються як здатністю працівника поліції розуміти свої почуття й емоції й управляти ними, так і здатністю розбиратися в емоціях інших людей і здійснювати на них психологічний вплив.

Тому до числа професійних знань правоохоронців мають входити і знання про емоційну сферу людини, про вплив емоцій на поведінку людини у конфліктних ситуаціях, особливо – в екстремальних ситуаціях, а до професійно значущих якостей особистості працівників поліції мають бути віднесені, зокрема, здатність раціонально поводитися у конфліктних ситуаціях, психологічна й емоційна стійкість, стресостійкість, здатність тримати під контролем і управляти власними емоціями й емоціями інших людей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Різні аспекти формування компетентності досліджували М. Васильєва, Т. Лебединець, А. Маркова, Л. Петровська, Л. Пуховська, С. Сисоєва, А. Хуторської та ін. Деякі питання професійної компетентності працівників поліції розглядали О. Бандурка, Н. Кулик, В. Тюріна, П. Червоний та ін. Концепції емоційного інтелекту розробляли як зарубіжні (Д. Гоулмен, Р. Купер, Є. Ільїн, М. Фетиський), так і українські (Г. Березюк, Є. Носенко, О. Філатова та ін.) вчені.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак багато питань, що стосуються сутності, структури, умов і особливостей формування професійної компетентності курсантів як майбутніх працівників поліції, залишилися недостатньо вивченими. Зокрема, потребує додаткового дослідження низка питань щодо формування і розвитку емоційного інтелекту та його взаємозв'язку з емоційною та професійною компетентностями правоохоронців.

Мета нашої статті полягає в тому, щоб уточнити сутність поняття «емоційний інтелект» і визначити його вплив на розвиток емоційної та професійної компетентностей курсантів як майбутніх працівників поліції та на ефективність їхньої професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Проблема емоційного інтелекту привернула до себе увагу у 90-х рр. минулого століття. Але, як свідчить аналіз літературних джерел, досі немає однозначного визначення цього поняття.

У широкому розумінні емоційний інтелект (EQ) трактується як здатність індивіда диференціювати

позитивні й негативні почуття, а також знання про те, як змінити свій емоційний стан із негативного на позитивний.

Емоційний інтелект визначається як здатність людини розуміти, приймати й управляти емоційними станами і почуттями, як власними, так і інших людей; як здатність розуміти, аналізувати та контролювати власні почуття й емоції, а також уміти відчувати, розуміти настрої оточуючих [2].

Коли руйнується рівновага емоцій, то виникають реакції страху, збудження, злості. Це веде до неадекватного сприймання ситуації, прийняття неправильних рішень, неадекватної поведінки.

Емоційний інтелект характеризує ступінь емоційного розвитку людини. Загалом емоційний інтелект означає можливість особистості управляти своїми емоційними станами та розуміти емоційні стани інших людей.

У структурі емоційного інтелекту виділяють чотири групи здатностей: саморозуміння, саморегуляцію, соціальні навички (вплив, навіювання, мотивування), емпатію (здатність розуміти емоційний стан партнера по спілкуванню) [1].

У структурі емоційного інтелекту також виділяють два аспекти: внутрішньоособистісний і міжособистісний. Перший містить такі компоненти: самооцінку, розуміння власних почуттів, впевненість у собі, терпимість, самоконтроль, відповідальність, мотивацію досягнення, оптимізм, гнучкість; другий включає емпатію, антиципацію, толерантність, комунікабельність, відкритість, діалогічність. Розвинутість вказаних якостей особистості значною мірою впливає на ефективність професійної діяльності працівників поліції, на успішність виконання ними службових обов'язків. Так, у складних стресових ситуаціях під час роботи з населенням (надання допомоги, вирішення соціальних конфліктів, рятувальних дій) емоційний інтелект забезпечується самоконтролем, який полягає в умінні «дозувати» емоції, проявляється через спілкування і передбачає емпатію.

Оскільки емоції пов'язані з процесом мислення, то певні емоції можуть підвищувати продуктивність процесу мислення і спрямовувати увагу на конкретні завдання, на правильність приймання рішень і їх реалізацію, забезпечуючи високу якість та ефективність виконання професійної діяльності. Часто здійснення правоохоронцями професійної діяльності потребує уміння управляти не тільки власними емоціями, а й контролювати й управляти емоційними станами інших людей (управління натовпом під час масових заходів, попередження та припинення паніки, рятування та звільнення заручників, ведення переговорів і т. ін.).

Проведення профілактичної роботи з різними категоріями населення також передбачає наявність у працівників правоохоронних органів здатності розуміти емоції, почуття й емоційні стани інших

людей і уміння управляти їхніми емоціями, тобто вимагає сформованості емоційного інтелекту.

Все вищевказане свідчить про те, що емоційний інтелект слід розглядати як одну зі складових частин емоційної, а отже, і професійної компетентності працівника поліції. Крім того, усвідомлення власних емоцій, управління ними, уміння ставити себе на місце іншого і розуміти його почуття, проявляти дружнє ставлення до людей під час роботи з ними – це основа кращого розуміння світу, засіб самопізнання, саморозвитку, успішної самореалізації, успішного професійного росту.

Тому одним із педагогічних завдань, що стоять перед сучасними закладами вищої освіти МВС України, є формування і розвиток у курсантів уміння раціонально поводитися і раціонально спілкуватися в різних конфліктних ситуаціях. Це, у свою чергу, вимагає формування і розвитку у майбутніх працівників поліції емоційного інтелекту.

Емоційний інтелект розвивається у процесі діяльності та спілкування, і як результат цих процесів залежить від особливостей їх протікання, їх організації. Отже, емоційний інтелект курсантів може цілеспрямовано розвиватися у процесі навчально-пізнавальної та відповідної практичної діяльності, а рівень розвитку емоційного інтелекту визначатиметься особливостями організації вказаних діяльностей.

Виходячи з вищесказаного, вважаємо, що раціональна організація навчально-пізнавальної та практичної діяльності курсантів має здійснюватися з урахуванням психологічних закономірностей засвоєння навчальної інформації, формування якісних знань, умінь, навичок і якостей особистості.

Велике значення для формування та розвитку емоційного інтелекту мають практичні заняття й участь у тренінгу, метою якого є формування знань, умінь і навичок розуміння й управління власними емоціями й емоціями інших людей, а також застосування набутих знань та умінь на практиці, зокрема під час професійного спілкування з іншими людьми: правопорушниками, свід-

ками, потерпілими, а також із колегами, начальниками, підлеглими, друзями, членами сім'ї.

Тренінг емоційного інтелекту може включати такі блоки-модулі: «Емоційний інтелект і його складові частини», «Саморозуміння, ставлення до себе, саморегуляція», «Розуміння інших людей і вплив на них». Під час проведення тренінгу доцільно використовувати різні техніки. Наприклад: аналіз реальних ситуацій і випадків, мозковий штурм, психогімнастичні вправи, аналіз досвіду, який одержують учасники тренінгу, за принципом «тут і зараз», моделювання проблемних ситуацій із використанням досвіду учасників тренінгу.

Після проведення тренінгу необхідно провести тестування з використанням методик діагностування емоційного інтелекту. Аналіз одержаних результатів свідчить про доцільність проведення з курсантами як майбутніми правоохоронцями тренінгів емоційного інтелекту з відпрацюванням професійно необхідних умінь і навичок управління емоціями.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що раціональна організація навчально-пізнавальної діяльності сприяє якісному формуванню і розвитку у майбутніх працівників поліції емоційного інтелекту як складової частини їхньої професійної компетентності. Це позитивно впливає на результати практичної професійної роботи правоохоронців із різними категоріями населення, а також на власне самопочуття і здоров'я працівників поліції.

Одним із перспективних напрямів педагогічної роботи з курсантами, на наш погляд, є подальше удосконалення тренінгу емоційного інтелекту та його впровадження у навчальну роботу. Це сприятиме поліпшенню професійної підготовки курсантів як майбутніх офіцерів поліції України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Березюк Г. Емоційний інтелект як детермінанта внутрішньої свободи особистості. Психологічні студії Львівського університету. 2003. С. 20–23.
2. Ильин Е.П. Эмоции и чувства. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 752 с.